

Právo Evropské unie – 1. díl
pro studenty bakalářských programů
„právní specializace“ PrF MU

JUDr. Filip Křepelka, Ph.D.

krepelka@law.muni.cz

Předmět

- Právo Evropské unie (Právo EU) pro obory bakalářského studijního programu „právní specializace“

Výuka: 6 x 90 minut: 17.9., 18.9. a 12.10.

Příprava: skripta

Základní učebnice: Křepelka F., Právo Evropské unie (multimediální učební text), MU --- včetně příkladů a otázek na CD

Lepší učebnice: Týč V., Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 5. vydání, Linde.

Zkouška: písemná, 40 minut, test + příklad

Stát a právo

(1) vnitrostátní právo

ve světě existuje asi 200 států, tolik je tedy právních řádů

Základní pramen: zákon

Vymáhá státní moc

(2) Mezinárodní právo

Spravuje vztahy mezi státy

Základní pramen: mezinárodní smlouva

Vymáhají státy tlakem na jiné státy

Co je vlastně Evropská unie? Jaké je její právo?

Mezinárodní organizace a struktury

Mezinárodní organizace a struktury: zřizují státy pro vzájemnou spolupráci.

- Organizace spojených národů
- Odborné organizace OSN
- Řada dalších globálních či kontinentálních mezinárodních organizací.
- Nás budou zajímat především mezinárodní organizace a struktury evropské

Evropské mezinárodní organizace a struktury pro mír a obranu

OBSE: 56 členských států, regionální organizace
pro ochranu míru a bezpečnosti

Všechny členské státy EU jsou členy OBSE,
členství v OBSE se předpokládá

NATO: 26 členských států, vojenský pakt
zajišťující společnou obranu v případě napadení

Většina členských států EU jsou členy NATO

Rada Evropy

47 členských států, pro administrativní, kulturní, sociální spolupráci a pro ochranu základních práv.

Při RE působí Evropský soud pro lidská práva prosazující (evropskou) Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

Členství v RE je nepsaným předpokladem členství v EU. Na druhé straně je v RE řada dalších států. Mezi RE a EU(ES) je řada vazeb.

Vývoj Evropské unie: jednotlivá Evropská společenství

- Evropské společenství uhlí a oceli (1951-2001)
- Evropské společenství pro atomovou energii (od roku 1957)
- **Evropské hospodářské společenství** (též od roku 1957)
- ESAE a E(H)S existují dodnes
- Jsou to mezinárodní organizace s nadnárodními rysy

Evropská unie

Vytvořena jako doplňková struktura teprve v roce 1992.

Nenahrazuje 2 (tenkrát 3) ES

1. pilíř: Evropská společenství
2. pilíř: společná zahraniční a bezpečnostní politika
3. pilíř: spolupráce justiční a vnitřní

Evropská unie a Evropské společenství (a také ESAE) existují dodnes. EU zahrnuje ES.

Teprve „Ústava“ předpokládala splynutí EU a ES do nové EU.

Členská základna I.

Zakládající členské státy ES: Francie, Belgie, Lucembursko, Nizozemí (nikoli Benelux), Německo (západní – SRN) a Itálie

Rozšíření 70. let: Velká Británie, Irsko, Dánsko

Rozšíření 80. let: Řecko, krátce poté Španělsko a Portugalsko.

Rozšíření (již EU+ES): Rakousko, Švédsko, Finsko

Vyspělé západoevropské státy mimo: Švýcarsko, Norsko, Island, miniaturní státy

Členská základna II.

- Rozšíření v roce 2004: Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, **Česko**, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Kypr a Malta
- Rozšíření v roce 2007: Rumunsko a Bulharsko
- Nyní tedy mají EU a ES **27 členských států**
- Kandidáti: Chorvatsko, Makedonie, Turecko
- Zájemci: řada dalších států jihovýchodní a východní Evropy

Povaha Evropské unie a Evropského společenství

- ES mají právní subjektivitu, naopak EU nemá právní subjektivitu.
- Teprve „Ústava“ předpokládá splynutí do jedné EU
- To ale není podstatné.
- Evropská unie jako celek je podstatně dále než běžné mezinárodní organizace, naopak nedosahuje kvalit státu.

Evropská unie a mezinárodní organizace

- Více než běžné mezinárodní organizace a mezinárodní struktury vytvořené státy
- Přímé uplatňování práva EU (zejména ES, tj. prvního pilíře EU) v právním prostředí členských států a jejich prostřednictvím
- Autonomní legislativa
- Rozhodování možné proti vůli menšiny členských států
- Emancipované orgány: Komise, Soudní dvůr, Evropský parlament.

Evropská unie a federace

- Ve světě asi 20 federací (USA, Německo, Švýcarsko, Indie, Rusko, Malajsie, Nigérie, Brazílie, Kanada, Austrálie atd.). Mají dvojí státní moc a dvojí právo.
- Co EU nemá: - kompetence k obraně, jednotná zahraniční politika, dominantní rozpočet, rozsáhlé sociální angažmá, jednotná měna.
- **Chybí státní moc.** EU a ES jsou závislé na členských státech při prosazování svého práva.

Prameny práva ES a EU

- Vykazují rysy mezinárodního a vnitrostátního práva (smíšený ráz)
- Rozlišování: primární (prvotní) právo a sekundární (druhotné, odvozené) právo
- Primární právo: zřizovací smlouvy
- Sekundární právo: nařízení, směrnice, rozhodnutí, akty 2. a 3. pilíře.
- Vnější mezinárodní smlouvy EU, resp. ES

Primární právo

- Smlouva o založení Evropského společenství (též Římská smlouva, 1957) ve znění novel
- Smlouva o Evropské unii (též Maastrichtská smlouva, 1992) ve znění novel
- Novelizační smlouvy
 - Přístupové smlouvy

Smlouva o Ústavě pro Evropu (2004) měla nahradit SES a SEU, ztroskotala ale při ratifikacích. Nyní diskuse o tzv. reformní smlouvě.

Vytváření primárního práva

Jedná se o klasické mezinárodní smlouvy:

- sjednávání zástupci států na mezivládní konferenci
- ratifikace (potvrzování závaznosti podle ústavních pravidel, zpravidla souhlas parlamentů, občas referenda, potvrzení hlavou států).
- Teprve po předpokládaných ratifikacích vstoupí v platnost (závaznost)

Sekundární právo

- Nařízení: uplatňují se přímo v právním prostředí členských států vedle, popř. s podporou vnitrostátního práva.
- Směrnice: jejich standard mají členské státy povinnost přenést do vnitrostátního práva ve stanovené lhůtě (transpozice) a toto právo následně uplatňovat (implementace)
- Rozhodnutí: závazné pro adresáty.
- Akty 2. a 3. pilíře: jen vůči státům.

Prosazování práva EU a ES

- Přímý účinek: Soudní dvůr postuloval přímý účinek práva EHS v prostředí členských států
- Přednost: v případě nesouladu vnitrostátního práva má přednost. Přednost je absolutní, též před ústavami členských států.
- Přímý účinek a přednost mají přímo použitelná pravidla SES, dále nařízení a ve výjimečných případech směrnice.
- Přímý účinek a přednost nemá právo EU 2. a 3. pilíře.

Prosazování práva EU

- Přímý výkon orgány EU je vzácný, EU nemá nástroje pro prosazení donucením (armádu, policii).
- Předpokládá se přímé a přednostní uplatňování úřady a zejména soudy členských států.
- Nástroje donucování: v krajním případě pokuta, ovšem nemožnost vojenského a policejního zásahu proti členskému státu

Orgány ES a EU

- Společné orgány pro 1., 2. a 3. pilíř
- Orgány (též instituce) připomínají orgány jak běžných mezinárodních organizací, tak orgány států.
- Hlavní orgány (instituce): Evropský parlament, Rada, Evropská rada Komise, Soudní dvůr, Účetní dvůr, zvláštní struktura-subjekt Evropská centrální banka

Evropský parlament

- Přímou volen občany EU ve členských státech naráz jednou za pět let, poslední volby 2004
- 785 poslanců, národní delegace početné podle lidnatosti.
- Evropský parlament spolurozhoduje o podstatné části legislativy (nařízení, směrnice, rozhodnutí) nebo je přinejmenším konzultován.
- Rozhoduje o Komisi.

Rada

- Sestává se ze zástupců vlád členských států na ministerské úrovni (tj. virilní členství)
- COREPER: výbor stálých zástupců na diplomatické úrovni.
- Předsednictví: střídají se státy po pololetích
- Rozhodování: jednomyslně, nebo kvalifikovanou většinou na základě váženého hlasování
- Je stále přednějším legislativním orgánem, rozhoduje o legislativě více než Evropský parlament.

Evropská rada

- Nezaměňovat s Radou Evropy!
- Sestává se ze šéfů vlád členských států EU
- Schází se zpravidla dvakrát ročně „summit“ ve státě, který předsedá Radě
- Rozhoduje o nejdůležitějších politických otázkách EU

Komise

- Předseda + členové
- Klíč: z každého členského státu jeden

Ustavení: Rada určí předsedu, nominace členů státy, vyslovení důvěry Evropským parlamentem

Funkční období svázané s Evropským parlamentem

Komise = „polovláda“ EU (resorty, omezená exekutiva, iniciativa, kontrola členských států)

Generální ředitelství jsou jednotlivé resorty

Soudní dvůr a další justice EU

- Nejvyšší soud EU
- 27 soudců
- Nalézá a prosazuje právo EU v jednotlivých typech řízení: řízení o předběžné otázce, řízení o porušení smlouvy, řízení o neplatnosti a nečinnosti
- Individuální agendu převzal Soud prvního stupně a nyní začínají pracovat též speciální soudy.

Výkon práva EU členskými státy

- Drtivou většinu výkonu práva EU zabezpečují členské státy, podstatná část je zprostředkována jejich právem.
- Takto právo EU uplatňují zákonodárné sbory, úřady a zejména soudy.
- Komise toliko sleduje prosazování práva EU členskými státy a v případě zjištění jedná, vyšetřuje, žaluje a žádá pokuty.

Legislativní procedury

- Komise: navrhuje legislativu
- Evropský parlament a Rada: různou měrou rozhodují
- Spolurozhodování: Evropský parlament může vetovat návrh
- Slabší postavení Evropského parlamentu či vyloučení ve prospěch Rady v řadě legislativních procedur

Justiční procedury

- Řízení o předběžné otázce: na dotaz soudu členského státu uplatňujícího právo EU Soudní dvůr toto právo vykládá.
- Řízení o porušení smlouvy: Komise vyšetřuje a následně žaluje členský stát za nedodržování práva EU
- Řízení o neplatnosti a nečinnosti před Soudním dvorem či Soudem prvního stupně: správní a ústavní soudnictví.

Význam judikatury

- Judikatura Soudního dvora má velkou autoritu, mnohými je přijímána jako precedent. Aktivismus Soudního dvora výrazně dotvořil právo EU, resp. ES.
- Judikatura se běžně studuje při studiu práva EU.

Prameny práva

- Úřední věstník EU: tištěná sbírka, vychází každý pracovní den ve všech jazykových mutacích, části L (legislativa) a C (sdělení)
- Databáze EUR-Lex: obsahuje veškeré právo EU včetně judikatury, poskytuje konsolidovaná znění
- Sbírka rozhodnutí SD

Mnohojazyčnost EU

- Nyní 23 autentických jazyků smluv a úředních jazyků EU
- Překladačská služba představuje podstatnou část pracovníků všech orgánů EU
- Hlavní evropské jazyky se spontánně používají jako pracovní jazyky: E, F, D
- Zachycení práva mnoha jazyky je problematické: překladové chyby a nemožnost překladu.

Smysl ES a EU

- Především hospodářská integrace členských států: jednotný trh založený na základních svobodách (osoby, zboží, služby, kapitál, platby), doprovodné politiky (zemědělská, regionální, ochrany životního prostředí, průmyslová, jednotná měna, ochrana soutěže)
- Všeobecná hospodářská integrace si žádá ovšem rovněž určité angažmá též v oblasti sociálního zabezpečení a ochrany životního prostředí, bezpečnosti a veřejného pořádku.

Meze ES a EU

- Angažmá ES a EU mimo hospodářství je politicky problematické.
- EU nemůže být státem. Nemá proto společenské předpoklady.
- Chybí jeden evropský politický národ.

Důvod: mnohojazyčnost, resp. absence obecného komunikačního jazyka.

Proto mnohé výše zmiňované zvláštnosti a „uvíznutí“ mezi běžnými mezinárodními organizacemi a federacemi.

Právo Evropské unie – 2. díl
pro studenty bakalářských programů
„právní specializace“ PrF MU

JUDr. Filip Křepelka, Ph.D.

krepelka@law.muni.cz

Jednotný vnitřní trh ES/EU

Stupně hospodářské integrace států:

- (1) zóna volného obchodu
- (2) celní unie
- (3) společný trh
- (4) jednotný vnitřní trh
- (5) hospodářská a měnová unie
- (6) hypoteticky: sociální unie

ES / EU dosáhly 4. stupně, ve vztahu k většině členských států 5. stupně

Základy jednotného vnitřního trhu

- Základní svobody (čtyři, pět, šest...)
 - volný oběh zboží
 - volný pohyb osob (jednotlivci a právnické osoby)
 - volné poskytování služeb
 - volné investice kapitálu
 - volná úhrada plateb

Doprovodné politiky: zemědělská, soutěžní, regionální (kohezní), jednotná měna apod.

Volný oběh zboží

Vytváří tato opatření:

- (1) zákaz cel a dávek s obdobným účinkem
- (2) zákaz daňové diskriminace
- (3) zákaz kvót a administrativních omezení (tzv. opatření s rovnocenným účinkem) s výjimkou ochrany důležitých obecných zájmů
- (4) harmonizace technických a hygienických norem
- (5) Odstranění celních kontrol na společných hranicích
- (6) Harmonizace nepřímých daní
- (7) Jednotná vnější obchodní politika

Ad. 1 – zákaz cel a dávek s obdobným účinkem

- Smlouva ES zcela zakazuje cla a jakékoli daně, poplatky a odvody zatěžující dovoz či vývoz zboží mezi členskými státy.
- Zákaz je absolutní, nejsou přípustné žádné výjimky.

Ad 2 – zákaz daňové diskriminace

- Uplatňované vnitrostátní daně nesmějí skrytě diskriminovat zboží dovážené z jiného členského státu anebo preferovat zboží domácí.
- Příklad: zaměnitelné odlišné druhy zboží s odlišnou daňovou sazbou.

Ad. 3 - zákaz kvót a administrativních omezení

- Zakazují se kvóty (množstevní omezení) dovozu a vývozu zboží mezi členskými státy.
- Zakazují se rovněž tzv. opatření s rovnocenným účinkem. Těmi se rozumí jakákoli administrativní opatření, která ztěžují nebo znemožňují dovoz či vývoz.
- Na druhé straně se připouštějí výjimky: ochrana života a zdraví lidí, zvířat a rostlin, veřejný pořádek, národní bezpečnost, kulturní bohatství anebo práva duševního vlastnictví.

Ad 4 – harmonizace norem

- Za účelem omezení využívání výjimky kvůli ochraně života a zdraví lidí, zvířat a rostlin se harmonizovaly a unifikovaly standardy výroby většiny zboží.
- Nástrojem jsou zpravidla směrnice, standardy tedy stanoví vnitrostátní právo členských států.
- Standardy jsou jak materiální, tak procedurální (kontroly, certifikáty)

Ad 5 – odstranění celních kontrol na společných hranicích

- Na společných hranicích se v roce 1992 (pro Česko okamžikem vstupu) ukončily celní kontroly mezistátně obchodovaného zboží.
- Vnitrostátní zboží daně se vybírají na základě spolupráce finančních orgánů členských států a pravidelných hlášení dovozu a vývozu.

Ad 6 – harmonizace nepřímých daní

- Právo ES (série směrnic) předepisuje členským státům uplatňování daně z přidané hodnoty a spotřebních daní.
- DPH: unifikace konstrukce, stanovení příslušnosti pro výběr, harmonizace sazeb (minimální základní sazba, vymezený okruh zboží, které lze zdaňovat nižší sazbou).
- Spotřební daně: předepsána konstrukce a minimální sazby na alkoholické nápoje, tabákové výrobky a především uhlovodíková paliva a maziva.

Ad 7 – jednotná vnější obchodní politika

- Evropská unie má jednotnou celní a další obchodní politiku
- Existují jednotná pravidla vyměřování a výběru cel
- Existuje jednotný celní sazebník.
- Obchod se členskými státy WTO (124 dalších států) je předmětem závazků ohledně výši cel a dalších opatření
- Výběr cel zabezpečují členské státy, výnos směřuje ES

Realita obchodu zbožím

- Uvnitř EU / ES je velká většina zbožových trhů integrována celoevropsky.
- Spotřebitelé se těší široké nabídce. Výrobci získávají širší možnosti odbytu, jsou ale vystaveni tvrdší konkurenci.
- Trhy nevznikají jenom u zboží s nepřiměřenými dopravními náklady, zboží, které se kazí a zboží vázané na jazyk či kulturu.

Volný pohyb osob

- Je hospodářskou svobodou, zároveň má ale společenský a politický rozměr.
- Občanství EU – občanem EU je občan členského státu. Státy si svým státoobčanským právem stanovují samy, kdo je jejich občanem, pravidla nejsou úplně totožná.

Vývoj volného pohybu osob

- Krátkodobá migrace všeobecně uvolněna. Víza odstraněna již dříve.
- Právu na dlouhodobý pobyt a usazení se těší:
 - (1) Od roku 1957 občané členských států za účelem zaměstnání a podnikání v hostitelském členském státě + doprovázející rodinní příslušníci
 - (2) Od 90. let důchodci, studenti a osoby s vlastními zdroji.

Donedávna prodlužování dlouhodobého pobytu, nyní po 5 letech právo na trvalý pobyt.

Omezení pohybu

- Omezení vstupu kvůli ochraně zdraví se už neuplatňují, nemají smysl.
- Omezení vstupu a pobytu kvůli veřejnému pořádku se smějí uplatňovat jenom v přiměřené době jako sankce za závažný trestný čin, kdy je nebezpečí recidivy.
- Uplatňování omezení vstupu a pobytu je obtížné po skončení pasových kontrol na většině společných hranic (tzv. Schengen)

Přístup k zaměstnání a podnikání

- Zásada zrovnoprávnění občanů jiných členských států na trhu práce a podnikání
 - stejné pracovní právo (přístup k zaměstnání, mzda, pracovní doba atd.)
 - stejné správní právo hospodářské (licence, kontroly)
 - stejné daně, odvody a poplatky

Výjimka: zaměstnání a podnikání představující výkon veřejné moci mohou státy vyhradit svým vlastním občanům.

Uznávání kvalifikace

- Organizace a financování školství zůstává obecně v kompetenci členských států.
- Mezi školskými soustavami zůstávají nemalé rozdíly.
- Vytvoření mechanismu pro uznávání univerzitních kvalifikací.
- Harmonizace nároků na některé diplomy: zdravotnictví, stavebnictví, právo
- Vytvoření mechanismu pro uznávání výučních listů apod.: nutnost uznávání praxe
- Unifikace kvalifikací v dopravě.

Nároky na jazykové znalosti

- Právo nebo zaměstnavatel mohou požadovat odpovídající znalost místního jazyka od přistěhovalce za prací nebo podnikání. Jakékoli usnadňování v podobě tolerance neznalosti by bylo absurdní.

Sociální zabezpečení přistěhovalce za prací či podnikáním a jeho rodiny

- Zařazení do soustavy sociálního zabezpečení hostitelského státu
- Právo na stejnou zdravotní péči
- Právo na průběžné sociální dávky
- Právo na vzdělání za stejných podmínek
- Právo na podporu v nezaměstnanosti, ovšem s nebezpečím neprodloužení pobytu, s výjimkou těch, co získali trvalý pobyt.

Následné sociální zabezpečení

- Migranti postupně pracují a platí daně a odvody ve více členských státech.
- Nutnost propojení důchodového zabezpečení (starobní, invalidní i pozůstalostní)
- Sčítání rozhodných dob, nejsou-li nabyty v příslušném státě
- Poskytování dílčích důchodových dávek ze strany více členských států.

Postavení občanů nečlenských států

- Sbližuje se vízové právo členských států.
- Členské státy si určují svoji přistěhovaleckou politiku samy. Ovlivňují ji v řadě případů zvláštní vztahy s nečlenskými státy
- Postupné vytváření migračních práv pro dlouhodobě usazené obyvatele – neobčany členských států v rámci EU.

Realita migrace za prací a podnikáním

- Odklad migrace pracovníků z nových členských států kvůli neochotě okamžitě uvolnit.
- Nevelká migrace za prací a podnikáním.

Důvody: mnohojazyčnost, poměrně nevelké rozdíly v možných příjmech, kulturní a klimatické rozdíly, náklady na cestování, sociální zabezpečení.

Právnícké osoby

- Svoboda usazování obchodních společností a družstev za účelem podnikání v jiném členském státě
- Oprávněny osoby vytvořené podle práva členského státu se sídlem v něm.
- Harmonizace korporálního práva členských států
- Evropské právní formy.
- Zásada zrovnoprávnění pobočky
- Právo nediskriminačně vytvořit dceřinou společností.

Realita korporativního podnikání

- Podnikání ve více členských státech je běžné.
- Běžné vytváření evropských koncernů a holdingů v jednotlivých členských státech, pobočky se vytvářejí méně.
- Složitá problematika zdaňování koncernových příjmů.

Volné investice kapitálu

- Svoboda zavedená jak mezi členskými státy, tak navenek.
- Kdokoli může investovat, investici držet a využívat a investici stáhnout.
- Nesmí být diskriminován a transfery ztěžovány
- Formy investice: půjčka, úvěr, vklad, účast na podnikání, cenné papíry, vlastní majetek – nemovitosti-starožitnosti apod., zařízení pro vlastní osobní podnikání atp.

Volné poskytování služeb I.

- Služby představují podstatnou část moderního hospodářství.
- Jejich mezinárodní obchod je však za mezinárodním obchodem zboží
- Služby: jakékoli hospodářské plnění, které není dodáním zboží.
- Způsoby překračování hranic: souvislost s pohybem osob: pasivní, aktivní, distanční.

Volné poskytování služeb II.

- Svoboda služeb zavedená v ES (skoro) od počátku.
- Zákaz diskriminace zahraničního poskytovatele či příjemce, stejně jako služby jako takové
- Stanovení kompetence pro výběr DPH a harmonizace sazeb.
- Potlačování překážek judikaturou Soudního dvora
- Snaha odstranit překážky obchodu službami mezi členskými státy všeobecnou směrnicí.

Volná úhrada plateb

- Všeobecná svoboda úhrad v rámci ES
- Je nezbytností pro využívání všech dosud uvedených svobod: úhrad plateb za zboží, za služby překračující hranice, převod výtěžku do domovské země a převod výnosu kapitálu.
- Státy smějí a musejí kontrolovat kvůli zabránění praní špinavých peněz a daňovým únikům.

Ochrana spotřebitele

- Právo EU stanoví prostřednictvím směrníc řadu standardů ochrany spotřebitele zboží a služeb, zvláště pak těch, které se prodávají rizikovými formami.
- Chráněny jsou jejich hospodářské zájmy.

Regulace podnikání

- Právo EU stanoví prostřednictvím směrnic standardy pro podnikání v řadě odvětví.

Přehled: doprava, peněžnictví (bankovníctví, pojišťovnictví, investiční fondy), telekomunikace, výroba jednotlivých druhů zboží, televizní vysílání atd.